**Міністерство охорони здоров'я України**
**ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**
**ІМ. М.І. ПИРОГОВА**
**Факультет післядипломної освіти**

**ЗАТВЕРДЖЕНО**
Рішення Вченої ради
Протокол №___ від _____2023р
Голова Вченої ради, професор ЗВО
_____**Вікторія ПЕТРУШЕНКО**

# НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ТА ПЛАН

циклу тематичного удосконалення
зі спеціальності «Фтизіатрія»
«Сучасні вимоги ведення хворих на туберкульозу на амбулаторному та стаціонарному етапах»
Кафедра фтизіатрії з курсом клінічної імунології та алергології Тривалість навчання: 2 тижні (78 годин)
Контингент: Лікарі-фтизіатри, лікарі, які закінчили інтернатуру за однією з лікарських спеціальностей, крім спеціальностей стоматологічного, лабораторного, медико-психологічного профілю

Введено в дію
Наказ № ___ від _____ 2024р
Ректор, професор ЗВО
_____ **Вікторія ПЕТРУШЕНКО**

Вінниця 2024

Навчальний план та програма тематичного удосконалення зі спеціальності «Фтизіатрія» за темою «Сучасні вимоги ведення хворих на туберкульозу на амбулаторному та стаціонарному етапах» розроблені співробітниками кафедри фтизіатріяз курсом клінічної імунології і алергології Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова і обговорені на засіданні кафедри _____, протокол № ___ від «___» _____ 20__ р. Завідувач_(ка) кафедри, професор (доцент) ЗВО _____ **Людмила КУЛИК**

**Склад робочої групи**

1. Кулик Людмила Григорівна - завідувач кафедри фтизіатрії з курсом клінічної імунології і алергології, кандидат медичних наук, доцент.
2. Тхоровський Михайло Анатолійович - доцент кафедри фтизіатрії з курсом клінічної імунології і алергології, кандидат медичних наук; зав. циклом «Фтизіатрія» ФПО.
3. Богомолов Артемій Євгенійович – професор кафедри фтизіатрії з курсом клінічної імунології і алергології, доктор медичних наук.
4. Пликанчук Ольга Володимирівна - доцент кафедри фтизіатрії з курсом клінічної імунології і алергології, кандидат медичних наук.
5. Клименко Тетяна Іванівна – лікар консультативно-діагностичного відділення «ВОКФПЦ ВОР», міжрайонний фтизіатр Гайсинського району.

**Рецензент:**

1. **Жебель Вадим Миколайович** – завідувач кафедри внутрішньої медицини медичного факультету №2, Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, доктор медичних наук, професор ЗВО.

**СХВАЛЕНО**

Рішення методичної ради Факультету післядипломної освіти,
Протокол №____ від _____2024 р.
Голова методичної ради ФПО,
доцент ЗВО _____ **Олександр ЯКИМЕНКО**

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

***Преамбула***

Мета циклу тематичного удосконалення – підвищення рівня знань та вмінь відповідної категорії лікарів для своєчасного виявлення, діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики туберкульозу.

**Умови проведення курсів**

Клінічною базою для організації та проведення курсів спеціалізації є КНП « ВОКФПЦ ВОР». Кількість слухачів у групі до 10. У реалізації програми курсу буде приймати участь доцент кафедри, фтизіатр вищої категорії, загальний практичний стаж за фахом 27 років, Михайло ТХОРОВСЬКИЙ. Практична реалізації курсу буде впроваджуватись у стаціонарних відділеннях, а також у консультативно-діагностичному відділенні КНП «ВОКФПЦ ВОР».

Навчальна програма призначена для підвищення рівня знань лікарів-фтизіатрів, лікарів, які закінчили інтернатуру за однією з лікарських спеціальностей, крім спеціальностей стоматологічного, лабораторного, медико-психологічного профілю. Термін навчання: 2 тижні (78 академічних годин).

У програмі визначається зміст навчання на циклі тематичного удосконалення, встановлюються вимоги до обсягу та рівня підготовки фахівців. Навчальна програма створена відповідно до вимог Наказу МОЗ України від 25.11.2022 № 2136 "Про затвердження Переліку циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за лікарськими та фармацевтичними (провізорськими) спеціальностями" і враховує основні положення Європейських вимог до підготовки з фтизіатрії Європейського союзу медичних фахівців (UEMS).

Цикл проводиться відповідно до Положення про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М.І. Пирогова з урахуванням вимог постанови Кабінету міністрів України від 20.03.2018 №302 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров’я», наказу МОЗ України від 22.02.2019 №446 «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів».

Цикл тематичного удосконалення охоплює питання розуміння основних сучасних поглядів на етіологію, епідеміологію, патогенетичних і патофізіологічних механізмів розвитку туберкульозу, його класифікацію, критерії постановки діагнозу, сучасні методи діагностики, та лікування.

Програма складається з 11 розділів. Розділ – самостійна частина програми, присвячена окремим питанням фтизіатрії, і містить значний об’єм

теоретичної і практичної інформації. Кожен розділ містить певну кількість тем. Розділи і теми мають відповідне кодування з метою полегшення орієнтування у програмі та впорядкування інформації.

Навчальний план та програму доповнено переліком практичних навичок лікаря при роботі з клінічними формами туберкульозу та списком рекомендованих інформаційних джерел.

Для виконання програми під час навчання передбачені такі види навчальних занять: лекції, практичні заняття, семінарські заняття, самостійна робота слухачів.

Для визначення рівня засвоєння знань слухачів проводиться проміжний контроль за комп'ютерною тестовою програмою або інший вид контролю за рахунок годин, передбачених на семінарські заняття, для засвоєння практичних навичок слухачів проводиться проміжний контроль за рахунок годин, передбачених на практичні заняття. Для проведення іспиту використовують атестаційну комп'ютерну тестову програму, затверджену МОЗ України.

Лікарі, які виконали програму циклу тематичного удосконалення, позитивно здали іспит - атестаційну комп'ютерну тестову програму, затверджену МОЗ України, отримують 50 балів БПР, відповідно до наказу МОЗ України №446 від 22.02.2019 «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів» та наказу МОЗ України № 1753 від 18.08.2021 «Про внесення змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 22 лютого 2019 року №446».

У КНП «ВОКФПЦ ВОР» наявний безбар'єрний доступ та укриття.

**Професійно-клінічна складова**

Перелік обов'язкових практичних навичок, якими повинен володіти лікар-спеціаліст зі спеціальності «Фтизіатрія» по завершенні курсу спеціалізації.

Перелік компетентностей, які будуть набуватись (удосконалюватись) слухачем за програмою курсів спеціалізації.

Збір та клінічна оцінка скарг пацієнта із підозрою на туберкульоз в залежності від локалізації процесу.

Клінічна оцінка анамнестичних даних пацієнта. Виділення із загального анамнезу пацієнта даних, які обумовлюють можливість розвитку туберкульозу (контакт, супутня патологія, умови праці та побуту тощо) та їх клінічна оцінка. Групи ризику.

Об'єктивне обстеження (огляд, пальпація, перкусія, аускультація).

Розпізнання клінічних проявів і синдромів туберкульозного ураження з легеневою та поза легеневою локалізацією.
Встановлення топічного діагнозу.
Клінічна інтерпретація результатів лабораторного дослідження ( молекулярно-генЕтичний, культуральний та мікроскопічний методи) біологічних рідин згідно положень наказу № 102 від 23.01.23 «Стандарти медичної допомоги «ТУБЕРКУЛЬОЗ».
Клінічна інтерпретація даних методів візуального обстеження органів та систем (Xr , КТ, МРТ, УЗД, ФБС, торакоскопія).
Здійснення діагностики та диференційної діагностики туберкульозу.
Встановлення клінічного діагнозу у хворого на туберкульоз.
Визначення лікувальної тактики та призначення лікування в залежності від результату тесту медикаментозної чутливості.
Проведення профілактичних заходів серед контактних.
Користування засобами індивідуального захисту.
Плевральна пункція .
Постанова та оцінка результату туберкулінових проб.

## НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСІВ ТЕМАТИЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

«Фтизіатрія»

Тема «Сучасні вимоги ведення хворих на туберкульозу на амбулаторному та стаціонарному етапах»

Тривалість навчання - 2 тижні

Кількість навчальних годин – 78 год

Розрахунок навчальних годин

| № | Назва курсу | Разом | Кількість навчальних годин | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | Лекції | Практичні заняття | Семінар |
| 1 | Особливості епідемічної ситуації по туберкульозу в Україні та в світі. Стратегія державної політики у сфері протидії туберкульозу та Віл/СНІД. Складові успіху реалізації стратегії. Перегляд підходів до лікування туберкульозу. Ключові принципи хіміотерапії туберкульозу згідно нових даних ВООЗ. | 6 | 6 | - | - |
| 2 | Лікування впершевиявленого туберкульозу, чутливого до основних препаратів І ряду. Моніторинг побічної дії, методи профілактики та усунення. Ізоніазид – резистентний туберкульоз. Особливості комбінації хіміопрепаратів та тривалості лікування. Показання та | 7 | 7 | - | - |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | протипокази до нової стандартної схеми терапії.<br>Лікування H – резистентного туберкульозу. Можливі варіанти схем лікування. | | | | |
| 3 | Нові підходи до застосування аміногликозидів.<br>Хіміорезистентний туберкульоз. Визначення. Особливості формування стандартних схем лікування. Світовий досвід.<br>Нові протитуберкульозні препарати. Вимоги до впровадження в практику. Їх місце в сучасній терапії туберкульозу. | 7 | 5 | - | 2 |
| 4 | Бедаквілін (Bdg). Механізм дії показання та протипокази до застосування.<br>Можливі комбінації Bdg з іншими хіміопрепаратами. Перестороги.<br>Деламанід (Dlm). Механізм дії показання та проти покази до застосування. Можливі комбінації Dlm з іншими хіміопрепаратами. Лінезолід (Lzd). | 6 | 6 | - | - |
| 5 | Особливості контролю за побічною дією Bdg, Dlm та Lzd. Кратність та методи обстеження для виявлення побічної дії.<br>Визначення ефективності, безпеки та переносимості різних доз і тривалості прийому Bdg , Dlm та лінезоліду у хворих з Резист-ТБ.<br>Критерії застосування Bdg та Dlm більше 24 неділь. | 7 | 5 | - | 2 |
| 6 | Множинна резистентність.<br>Альтернативні схеми лікування. Роль нових препаратів.<br>Перегляд класифікації хіміопрепаратів.<br>Правила застосування хіміопрепаратів згідно нового групування.<br>Основні препарати (групи А і В) та другорядні (група С). | 7 | 5 | - | 2 |
| 7 | Чотири кроки до складання режиму лікування Резист-ТБ. Ключові підходи до використання препаратів груп А, В, С.<br>Алгоритм формування схем терапії Резист-ТБ в залежності від особливостей туберкульозного процесу.<br>Короткострокові режими лікування Резист-ТБ. Показання та протипокази.<br>Інтенсивна та підтримуюча фаза лікування при короткостроковій схемі. | 8 | 6 | - | 2 |
| 8 | Тривалі режими лікування Резист-ТБ з використанням виключно пероральних препаратів.<br>Особливості контролю за вираженою побічною дією препаратів групи А, В, С.<br>Методи виявлення побічної дії та | 6 | 4 | - | 2 |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | кратність обстеження. Профілактика побічної дії. Альтернативні схеми лікування Резист-ТБ при неефективності основного курсу. | | | | |
| 9 | Можливості комбінації Bdg, Dlm, Lzd та Q. Показання, протипокази, перестороги. Терапія випадків позалегеневого туберкульозу (менінгіт, плеврит,туберкульоз лімфатичної системи, кістковий та сечополовий туберкульоз інші). Показання. Схеми лікування. Режими лікування дітей та підлітків з Резист-ТБ. Паліативна терапія хворих туберкульозом. Визначення показань та методи паліативної терапії. | 8 | 2 | - | 6 |
| 10 | Закріплення тем. Дискусія. | 8 | - | - | 8 |
| 11 | Комп'ютерний залік. Іспит | 8 | - | - | 8 |

## НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН КУРСІВ ТЕМАТИЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «Фтизіатрія»

| Код курсу | Назва курсу | Разом | Кількість навчальних годин | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | Лекції | Практичні заняття | Семінар |
| | Спеціальність «Фтизіатрія». | | | | |
| 01 | Особливості епідемічної ситуації по туберкульозу в Україні та в світі. Стратегія державної політики у сфері протидії туберкульозу та Віл/СНІД. Складові успіху реалізації стратегії. Перегляд підходів до лікування туберкульозу. Ключові принципи хіміотерапії туберкульозу згідно нових даних ВООЗ. | 6 | 6 | - | - |
| 02 | Лікування впершевиявленого туберкульозу, чутливого до основних препаратів І ряду. Моніторинг побічної дії, методи профілактики та усунення. Ізоніазид – резистентний туберкульоз. Особливості комбінації хіміопрепаратів та тривалості лікування. Показання та протипокази до нової стандартної схеми терапії. Лікування Н – резистентного туберкульозу. Можливі варіанти схем лікування. | 7 | 7 | - | - |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 03 | Нові підходи до застосування аміногликозидів.<br>Хіміорезистентний туберкульоз. Визначення. Особливості формування стандартних схем лікування. Світовий досвід.<br>Нові протитуберкульозні препарати. Вимоги до впровадження в практику. Їх місце в сучасній терапії туберкульозу. | 7 | 5 | - | 2 |
| 04 | Бедаквілін (Bdg). Механізм дії показання та протипокази до застосування. Можливі комбінації Bdg з іншими хіміопрепаратами.<br>Перестороги.<br>Деламанід (Dlm). Механізм дії показання та проти покази до застосування. Можливі комбінації Dlm з іншими хіміопрепаратами. Лінезолід (Lzd). | 6 | 6 | - | - |
| 05 | Особливості контролю за побічною дією Bdg, Dlm та Lzd. Кратність та методи обстеження для виявлення побічної дії.<br>Визначення ефективності, безпеки та переносимості різних доз і тривалості прийому Bdg , Dlm та лінезоліду у хворих з Резист-ТБ.<br>Критерії застосування Bdg та Dlm більше 24 неділь. | 7 | 5 | - | 2 |
| 06 | Множинна резистентність. Альтернативні схеми лікування. Роль нових препаратів.<br>Перегляд класифікації хіміопрепаратів. Правила застосування хіміопрепаратів згідно нового групування.<br>Основні препарати (групи А і В) та другорядні (група С). | 7 | 5 | - | 2 |
| 07 | Чотири кроки до складання режиму лікування Резист-ТБ. Ключові підходи до використання препаратів груп А, В, С.<br>Алгоритм формування схем терапії Резист-ТБ в залежності від особливостей туберкульозного процесу.<br>Короткострокові режими лікування Резист-ТБ. Показання та протипокази.<br>Інтенсивна та підтримуюча фаза лікування при короткостроковій схемі. | 8 | 6 | - | 2 |
| 08 | Тривалі режими лікування Резист-ТБ з використанням виключно пероральних препаратів.<br>Особливості контролю за вираженою побічною дією препаратів групи А, В, С. Методи виявлення побічної дії та | 6 | 4 | - | 2 |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | кратність обстеження. Профілактика побічної дії.<br>Альтернативні схеми лікування Резист-ТБ при неефективності основного курсу. | | | | |
| 09 | Можливості комбінації Bdg, Dlm, Lzd та Q. Показання, протипокази, перестороги.<br>Терапія випадків позалегеневого туберкульозу (менінгіт, плеврит,туберкульоз лімфатичної системи, кістковий та сечополовий туберкульоз інші). Показання. Схеми лікування.<br>Режими лікування дітей та підлітків з Резист-ТБ.<br>Паліативна терапія хворих туберкульозом. Визначення показань та методи паліативної терапії. | 8 | 2 | - | 6 |
| 10 | Закріплення тем. Дискусія. | 8 | - | - | 8 |
| 11 | Комп'ютерний залік.<br>Іспит | 8 | - | - | 8 |

| Код курсу | | | Назва курсу |
|---|---|---|---|
| розділ | тема | елемент | |
| 01 | 00 | 00 | Курс 1. Особливості епідемічної ситуації по туберкульозу в Україні та в світі. |
| | | | Навчальна мета: Мати знання та розуміння: клінічних проявів, перебігу, діагностики, лікування та профілактики туберкульозу. |
| 01 | 01 | 00 | Стратегія державної політики у сфері протидії туберкульозу та Віл/СНІД. Складові успіху реалізації стратегії. |
| 01 | 02 | 00 | Перегляд підходів до лікування туберкульозу. Ключові принципи хіміотерапії туберкульозу згідно нових даних ВООЗ. |
| 02 | 00 | 00 | Курс 2. Лікування впершевиявленого туберкульозу, чутливого до основних препаратів І ряду. Моніторинг побічної дії, методи профілактики та усунення. |
| | | | Навчальна мета: Знання та розуміння: клінічних проявів, діагностики, диференційної діагностики та лікування туберкульозу. |
| 02 | 01 | 00 | Ізоніазид – резистентний туберкульоз. Особливості комбінації хіміопрепаратів та тривалості лікування. Показання та протипокази до нової стандартної схеми терапії |
| 02 | 02 | 00 | Лікування H – резистентного туберкульозу. Можливі варіанти схем лікування. |
| 03 | 00 | 00 | Курс 3. Нові підходи до застосування аміногликозидів. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | | | Навчальна мета: Знання та розуміння: клінічних проявів, перебігу, діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики туберкульозу. |
| 03 | 01 | 00 | Хіміорезистентний туберкульоз. Визначення. Особливості формування стандартних схем лікування. Світовий досвід. |
| 03 | 02 | 00 | Нові протитуберкульозні препарати. Вимоги до впровадження в практику. Їх місце в сучасній терапії туберкульозу. |
| 04 | 00 | 00 | Курс 4. Бедаквілін (Bdg). Механізм дії показання та протипокази до застосування. Можливі комбінації Bdg з іншими хіміопрепаратами. Перестороги. |
| | | | Навчальна мета: Знання та розуміння: клінічних проявів, перебігу, діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики туберкульозу. |
| 04 | 01 | 00 | Деламанід (Dlm). Механізм дії показання та проти покази до застосування. Можливі комбінації Dlm з іншими хіміопрепаратами. Лінезолід (Lzd). |
| 05 | 00 | 00 | Курс 5. Особливості контролю за побічною дією Bdg, Dlm та Lzd. Кратність та методи обстеження для виявлення побічної дії. |
| | | | Навчальна мета: Знання та розуміння: клінічних проявів, перебігу, діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики туберкульозу. |
| 05 | 01 | 00 | Визначення ефективності, безпеки та переносимості різних доз і тривалості прийому Bdg , Dlm та лінезоліду у хворих з Резист-ТБ. |
| 05 | 02 | 00 | Критерії застосування Bdg та Dlm більше 24 неділь. |
| 06 | 00 | 00 | Курс 6. Множинна резистентність. Альтернативні схеми лікування. Роль нових препаратів. |
| | | | Навчальна мета: Знання та розуміння: клінічних проявів, перебігу, діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики туберкульозу. |
| 06 | 01 | 00 | Перегляд класифікації хіміопрепаратів. Правила застосування хіміопрепаратів згідно нового групування. |
| 06 | 02 | 00 | Основні препарати (групи А і В) та другорядні (група С). |
| 07 | 00 | 00 | Курс 7. Чотири кроки до складання режиму лікування Резист-ТБ. Ключові підходи до використання препаратів груп А, В, С. |
| | | | Навчальна мета: Знання та розуміння: клінічних проявів, перебігу, діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики туберкульозу. |
| 07 | 01 | 00 | Алгоритм формування схем терапії Резист-ТБ в залежності від особливостей туберкульозного процесу. |
| 07 | 02 | 00 | Короткострокові режими лікування Резист-ТБ. Показання та протипокази. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 07 | 03 | 00 | Інтенсивна та підтримуюча фаза лікування при короткостроковій схемі. |
| 08 | 00 | 00 | Курс 8. Тривалі режими лікування Резист-ТБ з використанням виключно пероральних препаратів. |
| | | | Навчальна мета: Знання та розуміння: клінічних проявів, перебігу, діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики туберкульозу. |
| 08 | 01 | 00 | Особливості контролю за вираженою побічною дією препаратів групи A, B, C. Методи виявлення побічної дії та кратність обстеження. Профілактика побічної дії. |
| 08 | 02 | 00 | Альтернативні схеми лікування Резист-ТБ при неефективності основного курсу. |
| 09 | 00 | 00 | Курс 9. Можливості комбінації Bdg, Dlm, Lzd та Q. Показання, протипокази, перестороги. |
| | | | Навчальна мета: Знання та розуміння: клінічних проявів, перебігу, діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики туберкульозу. |
| 09 | 01 | 00 | Терапія випадків позалегеневого туберкульозу (менінгіт, плеврит,туберкульоз лімфатичної системи, кістковий та сечоположовий туберкульоз інші). Показання. Схеми лікування. |
| 09 | 02 | 00 | Режими лікування дітей та підлітків з Резист-ТБ. |
| 09 | 03 | 00 | Паліативна терапія хворих туберкульозом. Визначення показань та методи паліативної терапії. |
| 10 | 00 | 00 | Курс 10. Закріплення тем. Дискусія. |
| | | | Навчальна мета: Знання та розуміння: клінічних проявів, перебігу, діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики туберкульозу. |
| 10 | 01 | 00 | Закріплення тем. Дискусія. |
| 11 | 00 | 00 | Курс 11. Іспит тестовий комп’ютерний контроль. |
| | | | Навчальна мета: Знання та розуміння: клінічних проявів, перебігу, діагностики, диференційної діагностики, лікування та профілактики туберкульозу. |
| 11 | 01 | 00 | Іспит тестовий комп’ютерний контроль. |

## План лекцій (назва) курсів тематичного удосконалення

| № п/п | Назва лекції | К-сть годин | Лектор |
|---|---|---|---|

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1 | Особливості епідемічної ситуації по туберкульозу в Україні та в світі.<br>Стратегія державної політики у сфері протидії туберкульозу та Віл/СНІД. Складові успіху реалізації стратегії.<br>Перегляд підходів до лікування туберкульозу.<br>Ключові принципи хіміотерапії туберкульозу згідно нових даних ВООЗ. | 6 | М. Тхоровський |
| 2 | Лікування впершевиявленого туберкульозу, чутливого до основних препаратів І ряду. Моніторинг побічної дії, методи профілактики та усунення.<br>Ізоніазид – резистентний туберкульоз. Особливості комбінації хіміопрепаратів та тривалості лікування.<br>Показання та протипокази до нової стандартної схеми терапії.<br>Лікування H – резистентного туберкульозу.<br>Можливі варіанти схем лікування. | 7 | М. Тхоровський |
| 3 | Нові підходи до застосування аміногликозидів.<br>Хіміорезистентний туберкульоз. Визначення.<br>Особливості формування стандартних схем лікування. Світовий досвід.<br>Нові протитуберкульозні препарати. Вимоги до впровадження в практику. Їх місце в сучасній терапії туберкульозу. | 5 | М. Тхоровський |
| 4 | Бедаквілін (Bdg). Механізм дії показання та протипокази до застосування. Можливі комбінації Bdg з іншими хіміопрепаратами. Перестороги.<br>Деламанід (Dlm). Механізм дії показання та проти покази до застосування. Можливі комбінації Dlm з іншими хіміопрепаратами. Лінезолід (Lzd). | 6 | М. Тхоровський |
| 5 | Особливості контролю за побічною дією Bdg, Dlm та Lzd. Кратність та методи обстеження для виявлення побічної дії.<br>Визначення ефективності, безпеки та переносимості різних доз і тривалості прийому Bdg , Dlm та лінезоліду у хворих з Резист-ТБ.<br>Критерії застосування Bdg та Dlm більше 24 неділь. | 5 | М. Тхоровський |
| 6 | Множинна резистентність. Альтернативні схеми лікування. Роль нових препаратів.<br>Перегляд класифікації хіміопрепаратів. Правила застосування хіміопрепаратів згідно нового групування.<br>Основні препарати (групи А і В) та другорядні (група С). | 5 | М. Тхоровський |
| 7 | Чотири кроки до складання режиму лікування Резист-ТБ. Ключові підходи до використання препаратів груп А, В, С.<br>Алгоритм формування схем терапії Резист-ТБ в залежності від особливостей туберкульозного процесу. | 6 | М. Тхоровський |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | Короткострокові режими лікування Резист-ТБ. Показання та протипокази. Інтенсивна та підтримуюча фаза лікування при короткостроковій схемі. | | |
| 8 | Тривалі режими лікування Резист-ТБ з використанням виключно пероральних препаратів. Особливості контролю за вираженою побічною дією препаратів групи А, В, С. Методи виявлення побічної дії та кратність обстеження. Профілактика побічної дії. Альтернативні схеми лікування Резист-ТБ при неефективності основного курсу. | 4 | М. Тхоровський |
| 9 | Можливості комбінації Bdg, Dlm, Lzd та Q. Показання, протипокази, перестороги. Терапія випадків позалегеневого туберкульозу (менінгіт, плеврит,туберкульоз лімфатичної системи, кістковий та сечополовий туберкульоз інші). Показання. Схеми лікування. Режими лікування дітей та підлітків з Резист-ТБ. Паліативна терапія хворих туберкульозом. Визначення показань та методи паліативної терапії. | 2 | М. Тхоровський |

## План семінарських занять (тема) курсів тематичного удосконалення

| № п/п | Назва семінарського заняття | К-сть годин |
|---|---|---|
| 1 | Хіміорезистентний туберкульоз. Визначення. Особливості формування стандартних схем лікування. Світовий досвід. Нові протитуберкульозні препарати. Вимоги до впровадження в практику. Їх місце в сучасній терапії туберкульозу. | 2 |
| 2 | Особливості контролю за побічною дією Bdg, Dlm та Lzd. Кратність та методи обстеження для виявлення побічної дії. Визначення ефективності, безпеки та переносимості різних доз і тривалості прийому Bdg , Dlm та лінезоліду у хворих з Резист-ТБ. Критерії застосування Bdg та Dlm більше 24 неділь. | 2 |
| 3 | Множинна резистентність. Альтернативні схеми лікування. Роль нових препаратів. Перегляд класифікації хіміопрепаратів. Правила застосування хіміопрепаратів згідно нового групування. Основні препарати (групи А і В) та другорядні (група С). | 2 |
| 4 | Чотири кроки до складання режиму лікування Резист-ТБ. Ключові підходи до використання препаратів груп А, В, С. | 2 |

| | | |
|---|---|---|
| | Алгоритм формування схем терапії Резист-ТБ в залежності від особливостей туберкульозного процесу.<br>Короткострокові режими лікування Резист-ТБ. Показання та протипокази.<br>Інтенсивна та підтримуюча фаза лікування при короткостроковій схемі. | |
| 5 | Тривалі режими лікування Резист-ТБ з використанням виключно пероральних препаратів.<br>Особливості контролю за вираженою побічною дією препаратів групи А, В, С.<br>Методи виявлення побічної дії та кратність обстеження. Профілактика побічної дії.<br>Альтернативні схеми лікування Резист-ТБ при неефективності основного курсу. | 2 |
| 6 | Можливості комбінації Bdg, Dlm, Lzd та Q. Показання, протипокази, перестороги.<br>Терапія випадків позалегеневого туберкульозу (менінгіт, плеврит,туберкульоз лімфатичної системи, кістковий та сечополовий туберкульоз інші). Показання.<br>Схеми лікування.<br>Режими лікування дітей та підлітків з Резист-ТБ.<br>Паліативна терапія хворих туберкульозом. Визначення показань та методи паліативної терапії. | 6 |
| 7 | Закріплення тем. Дискусія. | 8 |
| 8 | Комп'ютерний залік.<br>Іспит | 8 |

## План практичних занять (тема) курсів тематичного удосконалення

| № п/п | Назва практичного заняття | К-сть годин |
|---|---|---|
| 1. | Призначення схем для лікування ЧТБ та Резист-ТБ. | 2 |
| 2. | Моніторинг ефективності лікування | 4 |

## Очікувані результати навчання на курсах ТУ

| Мета | Оволодіння основами діагностики, лікування і профілактики згідно теми курсів спеціалізації |
|---|---|

| I Знання | II Уміння |
|---|---|
| - основи законодавства з охорони здоров'я та директивні документи, які визначають діяльність органів і установ охорони здоров'я, правові питання щодо лікарської діяльності<br>- Національну цільову соціальну програму протидії захворюванню на туберкульоз та основні стратегії надання протитуберкульозної допомоги в країні та світі | - організувати проведення профілактичних заходів в районі обслуговування та працювати з закладами загальної медичної мережі<br>- проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення стосовно неспецифічних захворювань органів дихання та туберкульозу<br>- оцінювати основні епідеміологічні показники з неспецифічних захворювань органів дихання |

| | |
|---|---|
| - епідеміологічні показники, статистику неспецифічних захворювань органів дихання<br>- збудників неспецифічних захворювань органів дихання та їх біологічні властивості, засоби виявлення та культивації<br>- імунітет при неспецифічних захворюваннях органів дихання<br>- організацію та методи своєчасного виявлення неспецифічних захворювань органів дихання<br>- клінічні класифікації неспецифічних захворювань органів дихання<br>- клініку неспецифічних захворювань органів дихання<br>- особливості неспецифічних захворювань органів дихання у дітей та підлітків<br>- загальні принципи лікування неспецифічних захворювань органів дихання<br>- показання до хірургічного лікування хворих на неспецифічні захворювання органів дихання<br>- групування диспансерних контингентів пульмонологічних хворих<br>- передумови ліквідації туберкульозу, як поширеного захворювання<br>- профілактику туберкульозу, організацію протиепідемічних заходів при туберкульозі<br>- збудника туберкульозу, його біологічні властивості, засоби виявлення та культивації<br>- епідеміологію, патогенез і патоморфологію туберкульозу<br>- імунітет при туберкульозі<br>- організацію та методи своєчасного виявлення туберкульозу<br>- методи клінічного, рентгенологічного, лабораторного та функціонального обстеження хворих<br>- методику туберкулінодіагностики<br>- показання до бронхоскопії та біопсії при захворюванні на туберкульоз та іншу патологію органів дихання<br>- клінічну класифікацію туберкульозу | - проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення, хворих і в осередках туберкульозної інфекції<br>- оцінювати основні епідеміологічні показники з туберкульозу та їх динаміку<br>- виявляти групи з підвищеним ризиком захворювання на туберкульоз<br>- проводити диспансеризацію осіб із груп ризику захворювання на туберкульоз<br>- складати план обстеження хворого<br>- проводити клінічне обстеження хворих на легеневу патологію<br>- виявити ознаки захворювання на легеневу патологію, оцінити важкість стану хворого, надати необхідну екстрену допомогу<br>- оцінювати данні флюорографії, прямої та бокової рентгенограм органів грудної порожнини, а також томографії легенів та межистіння<br>- оцінювати данні комп'ютерної томографії органів грудної порожнини<br>- призначити необхідні лабораторні аналізи та оцінити їх результати<br>- оцінювати пробу Манту, проводити диференціальну діагностику характеру чутливості до туберкуліну<br>- визначити показання до бронхоскопії та біопсії, оцінювати їх результати<br>- трактувати результати плевральної пункції<br>- вміти аналізувати показники спірограми, пікфлуорометрії та ЕКГ<br>- проводити диференційну діагностику захворювань органів дихання<br>- сформулювати діагноз неспецифічних захворювань органів дихання та туберкульозу згідно чинних наказів МОЗ України<br>- складати план інфекційного контролю в протитуберкульозному та інших медичних закладах<br>- складати план обов'язкового, додаткових методів дослідження хворого з підозрою на туберкульоз<br>- визначати ступінь епідеміологічної небезпеки вогнища туберкульозу<br>- організувати протиепідемічні заходи у вогнищі туберкульозної інфекції |

| | |
|---|---|
| - клінічну та рентгенологічну картину усіх форм туберкульозу органів дихання, та їх диференційну діагностику<br>- ускладнення туберкульозу органів дихання, заходи по їх запобіганню та лікуванню<br>- туберкульоз у дітей та підлітків, особливості його виявлення, діагностику, клініку, лікування та профілактику<br>- клініку та принципи діагностики позалегеневих форм туберкульозу: абдомінального, сечостатевої системи, кісток та суглобів, периферичних лімфатичних вузлів, нервової системи і мозкових оболонок, шкіри та підшкірної клітковини, очей та інших органів<br>- невідкладні лікувальні заходи, які використовуються при загрозливих станах в клініці туберкульозу та інших легеневих захворюваннях: легеневій кровотечі, спонтанному пневмотораксі, гострій легеневій недостатності, гострому легеневому серці, анафілактичному шоці<br>- принципи хіміотерапії, класифікацію, характеристику, механізм дії протитуберкульозних хіміопрепаратів, побічні реакції, заходи їх профілактики та лікування<br>- категорії хіміотерапії, принципи побудови індивідуалізованих режимів хіміотерапії<br>- принципи, методи та режими лікування хіміорезистентного туберкульозу<br>- методи та засоби патогенетичної терапії хворих на туберкульоз<br>- показання до хірургічних і колапсотерапевтичних методів лікування хворих на туберкульоз<br>- показання до імунізації БЦЖ<br>- показання та протипоказання до санаторного лікування хворих на туберкульоз<br>- моніторинг та оцінку ефективності лікування<br>- класифікацію залишкових змін після перенесеного туберкульозу | - формувати групу ризику захворювання на туберкульоз<br>- визначати показання до госпіталізації хворих та їх виписки зі стаціонару<br>- визначати показання до переводу хворого на паліативний догляд<br>- призначати емпіричні, стандартні та індивідуальні режими лікування хворим<br>- проводити внутрішньовенне введення препаратів<br>- проводити аерозольтерапію<br>- використовувати засоби патогенетичної терапії<br>- діагностувати та надавати лікарську допомогу при виникненні побічних реакцій від ПТП<br>- визначити показання до хірургічного лікування захворювань органів дихання<br>- визначити показання до плевральної пункції та виконувати її<br>- надати невідкладну допомогу при спонтанному пневмотораксі<br>- надати невідкладну допомогу при легеневій кровотечі<br>- надати невідкладну допомогу при анафілактичному шоці<br>- надати невідкладну допомогу при гемотораксі<br>- надати невідкладну допомогу при вираженому інтоксикаційному синдромі<br>- надати невідкладну допомогу при ателектазі<br>- надати невідкладну допомогу при стенозі гортані<br>- надати невідкладну допомогу при ТЕЛА<br>- надати невідкладну допомогу при гострій серцевій недостатності<br>- надати невідкладну допомогу при гострій дихальній недостатності<br>- вирішувати питання щодо працездатності хворого<br>- оформлювати «Листок непрацездатності», заповнювати «Направлення на оцінку повсякденної активності особи»<br>- проводити диспансеризацію хворих на захворювання органів дихання |

| | |
|---|---|
| - специфічну, санітарну, соціальну профілактику туберкульозу та інфекційний контроль у закладах, що надають протитуберкульозну, первинну медико-санітарну допомогу населенню<br>- задачі і методи санітарно-просвітньої роботи<br>- основи роботи з відстеження контактів з хворими на туберкульоз<br>- обліково-звітну документацію щодо туберкульозу<br>- питання надання паліативної та хоспісної допомоги хворим на туберкульоз | - заповняти, аналізувати і працювати з діючою обліковою та звітною документацією<br>- давати оцінку якості імунізації БЦЖ, діагностувати її ускладнення<br>- проводити хіміопрофілактику туберкульозу<br>- проводити профілактичні заходи у вогнищах<br>- проводити когортний аналіз, моніторинг ефективності лікування |

## ПРАКТИЧНІ НАВИЧКИ/КОМПЕТЕНТНОСТІ

| № | Перелік практичних навичок/компетентностей | Рівень оволодіння | Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення) |
|---|---|---|---|
| 1 | Збір та клінічна оцінка скарг пацієнта із підозрою на туберкульоз в залежності від локалізації процесу. | С | 2 |
| 2 | Клінічна оцінка анамнестичних даних пацієнта. Виділення із загального анамнезу пацієнта даних, які обумовлюють можливість розвитку туберкульозу (контакт, супутня патологія, умови праці та побуту тощо) та їх клінічна оцінка. Групи ризику. | С | 2 |
| 3 | Об'єктвине обстеження (огляд, пальпація, перкусія, аускультація). | С | 2 |
| 4 | Розпізнання клінічних проявів і синдромів туберкульозного ураження з легеневою та поза легеневою локалізацією. | С | 6 |
| 5 | Встановлення топічного діагнозу. | С | 6 |
| 6 | Клінічна інтерпретація результатів лабораторного дослідження ( молекулярно-гентичний, культуральний та мікроскопічний методи) біологічних рідин згідно положень наказу № 102 від 23.01.23 «Стандарти медичної допомоги «ТУБЕРКУЛЬОЗ». | С | 10 |
| 7 | Клінічна інтерпретація даних методів візуального обстеження органівта систем (Xr , КТ, МРТ, УЗД, ФБС, торакоскопія). | С | 20 |
| 8 | Здійснення діагностики та диференційної діагностики туберкульозу. | С | 10 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 9 | Встановлення клінічного діагнозу у хворого на туберкульоз. | C | 10 |
| 10 | Визначення лікувальної тактики та призначення лікування в залежності від результату тесту медикаментозної чутливості.. | C | 20 |
| 11 | Проведення профілактичних заходів серед контактних.. | C | 4 |
| 12 | Користування засобами індивідуального захисту | D | 6 |
| 13 | Плевральна пункція | A | 1 |
| 14 | Постанова та оцінка результату туберкулінових проб | B | 2 |

Для кожної компетенції, практичної навички визначає її рівень в діапазоні від «A» до «D»: A: Має знання, описує. B: Виконує, керує, демонструє під наглядом. C: Виконує, керує, демонструє самостійно. D: Вчить або контролює інших у виконанні, управлінні, демонстрації.

Кваліфікаційні характеристики та вимоги що до лікаря відповідної категорії за даною спеціальністю згідно вимог наказу МОЗ №117 від 29.03.2002 «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників Охорони здоров’я, Випуск 78, Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства охорони здоров'я»

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

**Основна література:**

1.Наказ Міністерства охорони здоров’я України 16 лютого 2022 року № 302 «Порядок організації виявлення туберкульозу та латентної туберкульозної інфекції».

2.Наказ Міністерства охорони здоров’я України від 23.01.23. № 102 «Стандарти медичної допомоги «ТУБЕРКУЛЬОЗ».

3. Розпорядження КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1415-р «Про схвалення Державної стратегії у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та вірусним гепатитам на період до 2030 року».

4.Розпорядження КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1414-р «Про схвалення Державної стратегії розвитку системи протитуберкульозної медичної допомоги населенню».

5.Наказ МОЗ від 01.02.2019 № 287 «Про затвердження Стандарту інфекційного контролю для закладів охорони здоров’я, що надають допомогу хворим на туберкульоз».

6. Закон України № 2849-IX від 13.12.2022 «Про протидію захворюванню на туберкульоз».

7. Актуальні питання фтизіатрії у практиці сімейного лікаря: Навч. посібник для лікарів-інтернів і лікарів – слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти / Вороненка Ю.В., Шекера О.Г., Фещенко Ю.І. та ін.; За ред. Ю.В. Вороненка, О.Г. Шекера, Ю.І. Фещенка. – К.: Видавець Заславський А.Ю., 2016. – 168 с. (Серія «Сімейна медицина»).

**Допоміжна література:**

1. Актуальні питання фтизіатрії: посібник для студентів медичних ВНЗ IV рівня акредитації / Д.Г. Крижановський, В.А. Фрейвальд, Н.А. Марченко, В.В. Подляцька, О.І. Стаднік. - Днепропетровск : Середняк Т.К., 2014. - 155 с. : табл.

2. Антипкін, Ю. Г. Довідник з дитячої пульмонології та алергології : довід. лікаря / Ю.Г. Антипкін, В.Ф. Лапшин, Т.Р. Уманець. - К. : Доктор-медіа, 2012. - 328 с. : іл. .

3. ВОЗ. Доклад о глобальной борьбе с туберкулезом, 2022 г./ Документ ВОЗ, 2022. – 5 с.

4. Голка, Г.Г. Кістково-суглобовий туберкульоз: навч. посібник / Г.Г. Голка, О.М. Хвисюк ; ХМАПО. - Х. : Прапор, 2004. - 120 с.

5. Дужий, І. Д. Диференціальна діагностика кулястих утворень у фтизіопульмонології: навч. посіб./ І.Д. Дужий. - Суми : СумДУ, 2011. - 253 с.: іл.

6. Клінічні настанови та рекомендації в пульмонології / Дзюблик О.Я., Ігнатьєва В.І., Мухін О.О., Фещенко Ю.І., Дзюблик Я.О. та ін.; під ред. Ю.І. Фещенка, Л.О. Яшиної. - К. : [б. в.], 2014. - 294 с. : табл., іл.

7. Компьютерная томография легких в диагностике туберкулеза органов дыхания: учебное пособие для студентов высших медицинских учебных заведений IV уровня аккредитации, интернов, врачей лечебного профиля / П.И. Потейко, В.С. Крутько, О.С. Шевченко, Э.М. Ходош, Л.В. Лебедь, Т.В. Сокол, А.А. Ляшенко. - Харьков: Апостоф, 2011. – 162 с.

8. Критичні стани при туберкульозі органів дихання: навчальний посібник / Фомічова Н.І., Казімірко Н.К., Пустовий Ю.Г., Гріцова Н.А. – Луганськ, 2013. – 160 с.

9. УНІФІКОВАНИЙ ПРОТОКОЛ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДОРОСЛИМ ХВОРИМ НА НЕГОСПІТАЛЬНУ ПНЕВМОНІЮ НЕГОСПІТАЛЬНА ПНЕВМОНІЯ У ДОРОСЛИХ ОСІБ: ЕТІОЛОГІЯ, ПАТОГЕНЕЗ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ДІАГНОСТИКА, АНТИБАКТЕРІАЛЬНА ТЕРАПІЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА. Видання офіційне. Київ .Національна академія медичних наук України .2016

10. Наказ МОЗ України №327 від 15.05.2014 року «Порядок проведення обов'язкових профілактичних оглядів на туберкульоз».

11. Невідкладна медична допомога у загальній лікарській практиці: навч. посібник для лікарів-інтернів, лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти та сімейних лікарів / І.С. Зозуля, Л.Ф. Матюха, С.В. Білецький та ін. – Київ: Наша родина плюс, 2015. – 496 с.

12. Негоспитальна та госпітальна (нозокомиальна) пневмонія у дорослих осіб: етіологія, патогенез, класифікація, діагностика, антибактеріальна терапія (методичник посібник), Київ, 2013. – 123 с.

13. Очерки клинической пульмонологии / Под ред. В.К. Гаврисюка. - Киев, 2016. - 336 с.

14. Позалегеневий і міліарний туберкульоз у хворих на конфекцію ТБ/ВІЛ / В.І. Петренко, М.Г. Долинська, О.М. Разнатовська – «ДКС центр», 2015. - 112 с.

15. Редкие интерстициальные заболевания легких: монографія / В.К. Гаврисюк, О.В. Страфун, С.И. Лещенко, И.В. Лискина, Е.А. Меренкова и др.; под ред. В.К. Гаврисюка; ГУ "Нац. ин-т фтизиатрии ипульмонологии им. Ф.Г. Яновского НАМН Украины.-Электрон. дан.-К.: [б. в.],2012-1 електрон. опт. диск.

16. Савула М.М., Ладний О.Я., Кравченко Н.С., Сливка Ю.І. Диференціальна діагностика захворювань легень і плеври. Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. – 223 с.

17. Саркоидоз органов дыхания / Под ред. В.К. Гаврисюка. – Киев, 2015. – 192 с.

18. Синдромная диагностика в пульмонологии : учеб. пособие для иностр. студентов VI курса высш. мед. учеб. учреждений III-IV уровней аккредитации обучающихся на рус. яз. / Дорофеев А.Э., Пархоменко Т.А., Ванханен Н.В., Мягкова Т.В., Хорунжая Л.В. и др.; под общ. ред. А.Э. Дорофеева ; Донец. нац. мед. ун-т им. Горького, Каф. внутр. медицины № 2. - Донецк : Донбас, 2013. - 196 с. : табл., ил.

19. Сучасні мініінвазивні та ендоскопічні методи діагностики і лікування у фтизіопульмонологічних хворих, наук.-практ. конф. (2013 ; Київ). Матеріали наук.-практ. конф. "Сучасні мініінвазивні та ендоскопічні методи діагностики і лікування у фтизіопульмонологічних хворих", 17 трав. 2013 р. : матеріали тимчасових колективів / ДУ "Нац. ін-т фтизіатрії і пульмонології ім. Ф.Г. Яновського НАМН України"; за ред. Фещенко Ю.І., Опанасенко М.С. - К. : [б. в.], 2013. - 77 с. : іл, табл.

20. Тодоріко, Л. Д. Основні синдроми й методи обстеження в пульмонології та фтизіатрії : навч. посіб. для студ. ... вищ. мед. навч. закл.

III-IV рівнів акредитації / Л.Д. Тодоріко, А.В. Бойко ; Буковин. держ. мед. ун-т, Каф. фтизіатрії та пульмонології. - К. : Мед. кн., 2013. - 432 с. : табл., іл.

21. Фещенко Ю.І., Мельник В.М. Історія вчення про туберкульоз / науково-практичне видання - Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. – 144 с.

22. Фещенко Ю.І., Мельник В.М., Опанасенко М.С. Реорганізація, реструктуризація та реформування протитуберкульозної служби в Україні: монографія. – К.: «Видавництво Ліра-К», 2015. – 172 с.

23. Фещенко, Ю.І. Організація контролю за хіміорезистентним туберкульозом / Ю.І. Фещенко, В.М. Мельник. - К. : Здоров'я, 2013. - 704 с.

. 24. Фтизіатрія : Підручник для мед. ВНЗ IV р.а. Затверджено МОН і МОЗ / За ред. В.І. Петренка. — К., 2015. — 472 с., тв. пал., (ст. 5 пр.).

25. Хронічне обструктивне захворювання легені: адаптована клінічна настанова, заснована на доказах: Наказ Міністерства охорони здоров'я від 20/09/2024 № 610..

26. Лучевая диагностика заболеваний органов грудной клетки: руководство: атлас / Себастьян Ланге, Джеральдин Уолш; пер. с англ. под ред. С.К. Тернового, А.И. Шехтера. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2010. - 432 с.

27. Phthisiology / Edited by V.I. Petrenko. - K. : AUS Medicine Publishing , 2015.

**Електронні ресурси:**

**Загальні:**

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова: http://vnmu.edu.ua

Сайт кафедри фтизіатрії з курсом клінічної імунології та алергології http://phthisiatry.blogspot.com/

Бібліотека Вінницького національного медичного університет ім. М.І. Пирогова: http://library.vnmu.edu.ua

Центр тестування https://www.testcentr.org.ua/uk/

МОЗ України https://moz.gov.ua/

Центр громадського здоров'я МОЗ України https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan

Всесвітня організація охорони здоров'я https://www.who.int/ru/home#

Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського http://www.nbuv.gov.ua/

Державна установа "Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф.Г. Яновського Національної академії медичних наук України" (НІФП НАМНУ) http://www.ifp.kiev.ua/index_ukr.htm

**Англійською мовою:**

Pubmed portal: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/

American Academy of Neurology Journals https://www.neurology.org/
Інформаційна база Канадської медичної асоціації http://www.cma.ca/
Королівський медичний коледж https://www.rcplondon.ac.uk/
Medscape http://www.medscape.com
Європейське респіраторне товариство https://www.ersnet.org/
Американська торакальна асоціація https://www.thoracic.org/

## Контакти кафедри, електронна адреса

**0432 566645, 566714** http://phthisiatry.blogspot.com/